

„Давній знакомий; то значить, чужий“, спішно сказала пані Вулферстен, так невміло скриваючи, що кузинка зразу догадалася сути. Стала сильнодрижати і сіла, та коли Юніс взяла хлопця за руки, щоб повести його туди, мати перебила.

„Ні, Юніс; ти не можеш обманювати мене“, — промовила рішуче. „Я все розумію, і ніхто інший лише я можу повести Сиднея до батька“. Підняла хлопця на рамена, попросила Юніс відчинити двері, увійшла і зачинила їх за собою.

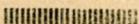
Пів години, що видавалося довгим днем, сиділа Юніс, в очікуванні висліду розмови, від якої залежала доля або недоля, життя або смерть. Не чула ні звуку; залягла тишина. Ледви сміла сподіватися; навіть не могла думати; лише її зворушене серце мовчазно засилало прохання, надто невиразне, щоб було навіть молитвою.

Нараз дитячий голос голосно і затривожено закликав „Тето Юні — Тето Юні; ходи!“ Дрижучи увійшла Юніс. Ізабел обімліла; ще спочивала на руках чоловіка... Голова спочала на його рамени, а важкі сльози зі строгих очей Сер Франсіса Лестера падали на її бліде лице.

Поєдналися! Любов поборола гордість, лють і упертість; чоловік і жінка злучилися знову, з любовю суджених, бо та любов в полулюм горя перетривала і вийшла чистим золотом повної посвята і довготриваючої любові.

В домі, до якого Сер Франсіс ще раз увів кохану і цінену дружину не було вже більше холоду, глухої порожнечі і відчулення. Може це було щастя для подружжя, що мати Сер Франсіса — котра без сумніву поклала основи під хиби його характеру і була для нього, а потім і для неї мало або й зовсім не була матірю з виїмком імені — нині спочивала під мармурною плитою, так зимна, непривітна і нещира, як була у житті.

На світі нема досконалого щастя; але, якщо може бути небо на землі, то ним є щасливий дім, де панує любов — не дівоче романтичне опяніння, але сильна, гликова, благословенна, дружня любов — що переборює все. Ми кинули останній погляд на оба domi; дозвольмо сяяти в них повному благословення сонцю.

Др. Володимири Левицький.

Із давніх споминів.

Олесі M. присвячує.

Пізною осінню 1916 р. перенесли нас москалі з Лукоянова Нижегородської губернії в губернію Пензенську до містечка Наровчата. Хоча москалі все неначе зі злоби переносили воєнно-пілінних з одного табору в другий найгіршою, бо зимовою порою, одначе мимо жаху перед тяжкою дорогою ми радо кидали Лукоянів. Надоїв він нам за увесь 1916 р. чимало; положений далеко на

півночі під 53° півн. шир. з суворим кліматом, де в останнє впав сніг 1. червня, а новий вже на Чесного Хреста покрив землю на аршин високо, з температурою в зимі до —40°, з білими ночами у літі, без овочевих дерев, бо тут вегетує лише береза та чатинні дерева — впливав він некорисно на психіку кожного з нас. Вічні секатури із сторони старого здитинілого російського полковника Борисова, форитовання старшин чехів, що отверто висказували свою ненависть до Австрії, а орієнтацію на Росію, некультурність деяких найближчих моїх товаришів, гохштаплерство та бездонна підлість декотрих із дальших товаришів, (як пр. славного пізніше команданда корпусу кадетів у Львові М.), недостача харчів і т. д., усе те було причиною, що ми, то є я та мої деякі товариші, з якими я ще радо удержував зносини, охочто покинули Лукоянів.

По довгій тижневій дорозі в теплюшках приїхали ми до маленької стації Самаєвки (недалеко Арапова) серед безкраїх надволжанських степів Пензенської губернії і помандрували пішки тими степами із багажами яких двадцять кілька верств до Наровчата. Це звичайне мале російське уїздне місточко, культурно яких 50 літ позаду за найгіршим галицьким Пациковом; тут і часописів ніхто ніколи не бачив до часу, аж ми приїхали, а поза собором та тюрмою ніяких замітніших будинків не було. „Лягер“, до якого нас спрямовано, находився якого пів кільометра за містом високо на горі, а під ним в глибокому ярі слезив потічок, де в літню пору наровчацькі прачки ходили „стирати біль“ або й на randki з деякими австрійськими старшинами. Оподалік старшинських бараків був великий лягер для полонених наших жовнірів.

Був уже пізний жовтень, а однак бараки, де ми розмістились — а було старшин понад 80 і яка тисячка жовнірів — були лише пів на пів скінчені; приходилося нераз добре мерзнути, а рано наші подушки були дуже часто прикриті снігом.

І знову почалось монотонне таборове життя під зиму, нові сварки, нові кохетування москалів чеськими та сербськими старшинами, взаємні дотики молодшої української братії, зарозумілість поляків. Тяжку зиму, монотонну, безнадійну перервала лише самовбійча смерть українського старшини Глинського, народнього учителя з-під Стрия, що в ніч св. Николая серед страшного морозу кинувся з туги та розпуки в криницю.

Прийшла пізно весна. Полковник, з роду німець, Поле, висококультурна людина, дав нам більшу свободу і ми почали в товаристві конвойних ходити на прогулки. Яких два кільометри за містом тече лініво зимна, широка, бездонна Мокша, що впадає до Аки, а з нею у Волгу; за нею починяються ліси, а серед них два монастирі і пустельня. Туди прямували ми в час наших прогулок і підплативши конвойних розбривалися свободно по лісі. Тут було місце для усіх randok молодших товаришів з наровчацькими барішнями, що сумно пізніше покінчились; тут я радо здалека від других кидався на пісок над Мокшею, давав

водою мріям та тузі за усім, що мені найдорожче та що від трьох літ я покинув, або нераз знову відживав в мені природник та шукав я усіх квітів — або ішов в монастир. Однаке найчастіше волів я лишатися в таборі і коли усі вийшли на прохід та стало менше гамору, ішов я на горби оподалік табору, кидався на моріг та читав без кінця; а тоді наймилішою моєю лекциєю став Кемпійський Тома. Нераз серед спеки дивився я на безкраїй степ, обсерував, як дрожить та вяжеться із собою розпалений воздух, та як на безкраїм, безхмарнім овиді рисується чуже мені явище — фата-морґана. Та не раз, не два ішов я до найбідніших, наших бідних, голодних, обдертих жовнірів, між якими находив я і старих знакомих, інтелігентних людей, народніх учителів ремісників та інших, та вчився шанувати людську недолю. І так ішло дальнє монотонне, сіре життя, повне колючок від своїх та чужих, час проби та праці над самим собою, а лишилися від своїх вносили ясніший промінь долі в те повільне завмирання.

Прийшла з весною революція, величавий підйом московського духа, зрада чехів, масове переношення поляків до Харкова, Керенський, офензива, заняття Тернополя німцями, нові надії — та зірвання усякої звязки, навіть письменної з найближчими та найдорожчими на довгі, довгі місяці, нові журби. І звільна почалась у мене апатія, непевність, самота — бо з моїми товаришами за цілих три роки не міг я зжитися — прострація.

* * *

Однак надсподівано в ту мою самоту — серед тисячів людей — впав на якийсь час ясніший промінь життєвої радості; а став ним малий хлопчина.

Транспорти полонених приходили раз-у-раз та відходили знову; і до нині не можу зрозуміти цієї московської політики, яка остала та сама і за царя і за Керенського, це вічне перекидування плінних з одного кута Росії в другий. І ось одного дня прийшов з новим транспортом 12-літній хлопчина в австрійській шапці, шинелі та в завеликих на свої ноги чоботях, з маленьким клунком на плечах та примістився як „военноплінний“ в однім із завушених, чорних, смердячих бараків. Всіх нас заінтригував цей малий австрійський вояк, що не багато відріс від землі; ми стали біжче розідуватися, що це за один, та ось почули таке: Хлопчина українець, Дмитро Тимків з Микитинець, села, що лежить над Бистрицею недалеко Станиславова — села, особисто мені добре відомого з часу колишніх моїх військових вправ як артилериста. Батьки хлопця вирібники; батько працював при зализниці, а хату мав в Микитинцях над рікою. В часі безпереривних боїх над Бистрицею хлопчина так освоївся з війною, що служив нераз австрійським військам за провідника. І ось одного разу — коли австрійські війська цофалися — хлопець тяжко ранений в ногу дістався в руки москалів. Переходив із шпиталю в шпиталь; вкінці опинився в Одесі, а коли рана загоїлась, мос-

калі — місто відіслати дитину домів — гнали його з табору в табор як воєнноплінного, аж опинився у Наровчаті.

Прийшло воно бідне, опущене, обдерте, ледви долізло від Самаєвки. Навіть мої товариші, що на людську нужду стали вже байдужі, змилосердилися над хлопчиною, якого війна відірвала від рідні і кинула далеко в незмірне російське море. У першу чергу треба було дитині дати істи, а хоч ми тоді вже добре голодували, бо й про муку, і цукор, і мясо було вже дуже тяжко — це ж бо був вже 1917. рік, де голод і до Росії заглянув — кожний з нас українців рішився щось давати, то пару ложок зупи, то хліба кусок, тощо. Та соломянний запал перейшов за пару днів — і хлопець жив тим, що я йому лишав. І коцик від мене дістав, бо лежав на голих нарах, і біля дещо, хоч я сам вже нічого не мав.

Хлопчина колись ходив до школи, однаке все призабув; а що виказував досить велику інтелігенцію, рішили мої товариші його вчити. Був у нас хорунжий П., народній учитель з Буковини; і цей піднявся хлопця систематично вчити по обіді, коли малий Дмитро приходив до нашого бараку щось зісти. Однаке скоро і П. і другим товаришам навчучилася філантропія; вони воліли сваритися, робити в безконечність політику, грати в карти або бездумчivo лежати годинами на нарах. Лекції скоро покінчилися — і лишився я як одинокий опікун — учитель хлопця. Хлопчина розвивався надсподівано скоро, понимав легко, особливо географію, вдачу мав поважну і виявляв охоту до науки. Нераз ходив я з ним по горбах коло нашого табору і старався, як вмів, розвивати в душі хлопця основи етики та національної самосвідомості. І бачив я добре успіхи моїх змагань і чув, що серед злиднів третього року неволі, серед тієї бездумчової вегетації та безнадійності стає переді мною ціль — зробити з занедбаної, відірваної від рідної землі селянської дитини свідому та пожиточну людину. І чув я, що це мені вдається...

Та знову прийшла осінь — час „перегрупіровки воєнноплінних“, хоча вже був час Керенського. І знову мов ластівки під осінь відходили цілі валки австрійських вояків в дальшу бездомну мандрівку. А з однією такою групою пішов дальнє в світ малий Дмитро. День перед його відходом дав я хлопчині останні мої гроши, замовив йому скринку на речі і в довшій послідній розмові пригадав хлопцеві усі ті ради та вказівки, які тільки разів чув він від мене — і хлопчина приобіцяв їх придержуваця в життю.

На другий день транспорт відійшов і я знову остав сам — до кінця. Ще раз дістав від хлопця, який вже добре навчився писати, картку з дороги в світ, а потому вже нічого.

Час минав; події слідували по собі що раз скорше, що раз більше несподівано. Четвертий рік війни приніс Центральну Раду, жовтневу революцію, Леніна, Берестя. Російський кольос почав розпадатися, а для нас воєнноплінних почалась гегенна дальшої екзистенції. 1918. рік приніс мені з початком року великі зміни; виїзд з Наровчата, Рязань, два місяці найтяжчої зими

в Москві по шпиталях, поворот санітарним поїздом через Білорусь, Польщу на Мораві, чудова весна при боці відзисканої дружини в Müglitz, дальша військова служба, послідні судороги Австрії, Винники, Львів, українська демонстрація в последніх днях жовтня 1918 р. перед св. Юрим.—А однаке і тоді не забув я про малого хлопчину з Микитинець і вже зі Львова почав за ним шукати. В жовтні 1918 р. дістав я лист, писаний учителькою з Микитинець іменем малого Дмитра, де мені доносить, що він щасливо вернув та взявся інтенсивно до науки. В тому листі заявляє мені велику вдачність та обіцяє дальшою працею віддявитись мені в будучності. Сама учителька має для свого ученика лише слова похвали.

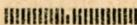
Прийшов незабутній листопад 1918 р., час народнього зрыву, боротьба на смерть та життя — і я знову зістав відтятій на довгі місяці від своїх. І моя родина зложила в жертву українському народові одиноку надію на будучність — прегарного хлопчину, не багато старшого від моєго наровчацького пупіля, а тим замкнулась на все історія моєго роду.

А коли прийшли трохи спокійніші часи і воєнна хуртовина успокоїлась, почав я знов робити заходи, щоби розвідатись про судьбу малого Дмитра. Довідувався я і 1919 р. і пізніше, і ще пізніше по польсько-більшовицькій війні, шукав і в Микитинцях і в Станиславові, однаке надармо. Про мого колишнього молодого товарища не знаю нічого. Може й він наложив буйною головою за Україну, може живе де в світі — а може як дорослий муштина згадує наровчацькі часи і тодішнього свого опікуна; хто це може знати?

* * *

Минули літа, змінився світ, змінилося й мое життя, постарівся я; а однак часто згадую малого хлопчину, що прийшов збіджений до Наровчата і якому я завдячу одинокі ясніші хвилі моєї нужданої вегетації в Наровчаті.

(Святий Вечір 1931).

Г. Костельник.

Іскри.

(Продовження.)

Літній день.

Червона зазулька наче іскра впала мені на руку і спішиться.
— А ти куди?

Спішиться червона мала жива півкульочка, бо щастя час короткий.

Сиджу на горі, на полонинці.

Чорний чатинний ліс підо мною палить своє кадило для ясного неба. Стільки й голосу, що бренькіт дрібної лискутої комашні в траві. Мініатурні гірські квіточки висуваються з трави: